

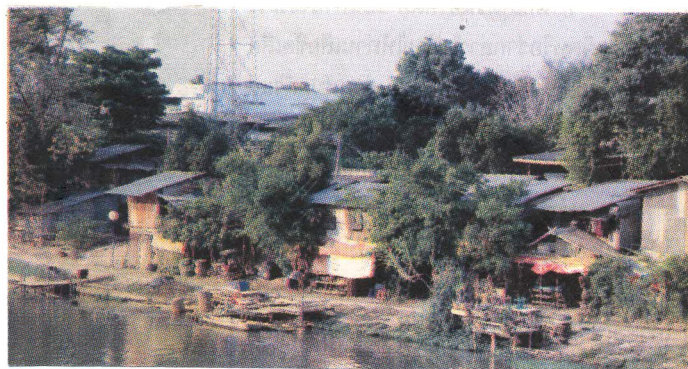
ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ก.ย. 2555	22	7843	5

ร้อยเรื่อง
เมืองล้านนา
ปีที่ ๑๔

ทำวัดเกิด : ชุมชนหลากหลายทางสังคม

และวัฒนธรรมบนฝั่งแม่น้ำปิง

ชุมชนทำวัดเกิด เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออก จากเอกสารของวัดเกิดการามระบุว่า วัดนี้สร้างขึ้นราว พ.ศ.1971 รัชสมัยพญาสามพระยา ฝั่งแก่น (พ.ศ.1945-1984) กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ 8 ตามเอกสารนี้ วัดเกิดการาม น่าจะมีอายุไม่น้อยกว่า 560 ปี จากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ระบุถึงทำวัดเกิด เมื่อ จ.ศ.1098 หรือ พ.ศ.2270 สมัยที่พม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ บ้านเมืองไม่สงบ มีการต่อสู้กันแย่งชิงความเป็นใหญ่ระหว่างพม่ากับล้านนา โดยตำนานได้กล่าวถึงเหตุการณ์ไม่สงบตรงทำวัดเกิดไว้ว่า

“...ขณะยามนั้น ยังมีเจ้าตน 1 ชื่อเจ้าองค์นก เปนกระกูล (ตระกูล) ล้านช้าง มีริพล 300 มาอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปิงทำวัดเกิด (บางฉบับใช้วัดเกฏ)...”

ในปีพ.ศ. 2270 เจ้าองค์นกสืบเชื้อสายเมืองหลวงพระบางล้านช้าง รับอาสาพม่ารบกับเทพสิงห์ คนเมืองยวนที่เข้ามายึดเชียงใหม่

สมัยพม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ วัดเกิดยังคงมีความสำคัญต่อพมามาก ในปี

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ก.ย. 2555	22	7843	5

พ.ศ.2121 พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าทรงมอบหมายให้ สวณรัตนมังขอศรีมังนรธาขอ เจ้าเมืองเชียงใหม่บูรณะเจดีย์วัดเกตการาม วัดชัยพระเกียรติ วัดปราสาท ซึ่งได้เสียหายพังทลายลงมาพร้อมกับเจดีย์หลวง วัดเจดีย์หลวงคราวแผ่นดินไหวครั้งใหม่สมัยพระนางจิระประภา เสร็จแล้วมีการกัลปนา (มอบถวาย) สิ่งของและผู้คนเพื่อเป็นข้าวัด หรือข้าพระธาตุวัดเกต โดยคนเหล่านี้จะทำหน้าที่ดูแลรักษาวัดและพระธาตุได้รับการยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานและถูกเก็บภาษี และในปี พ.ศ.2269 สมัยมังรระ เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ก็มีการบูรณะวัดเกตอีกครั้งหนึ่ง

จากเอกสารในท้องถิ่นวัดเกตการาม น่าจะสร้างก่อน พ.ศ.2121 เพราะโดยปกติในสมัยโบราณ ชุมชนของชาวบ้านจะมีพัฒนาการขึ้นก่อนการสร้างวัดวาอาราม เพราะถ้าบ้านเมืองสงบมั่นคงมีทรัพย์สมบัติเงินทอง เหลือพอกินพอใช้ จึงได้สร้างหรือบูรณะวัดวาอาราม อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาให้มั่นคงรุ่งเรืองควบคู่ไปกับชุมชนบ้านและเมือง ดังนั้นชุมชนวัดเกตน่าจะตั้งขึ้นมาก่อนปี พ.ศ.2121

ชุมชนวัดเกตมีพัฒนาการมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ.2000 - 2030 เพราะอยู่ในยุคที่เชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังรายมีความเจริญรุ่งเรืองคือสมัย พญาสามพระยาผิงแก่นหรือสามผิงแก่น และพญาติโลกราช (พ.ศ.1984-2030) ชุมชนวัดเกตตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงใกล้กับตัวเมือง จึงมีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมโดยเฉพาะด้านการเดินทางขนส่ง มีสินค้าจากหัวเมืองต่างๆ ทางตอนบน ลงสู่แม่น้ำปิงที่ท่าวัดเกตไปสู่หัวเมืองต่างๆ ทางตอนใต้จึงมีคนต่างบ้านต่างเมืองเดินทางผ่านไปมาอยู่เสมอ ชุมชนวัดเกตจึงมีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยาวนาน

แม่น้ำปิงมีความสำคัญต่อระบบนิเวศเมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่การสร้างเมือง โดยในปี พ.ศ.1835 พญามังรายยึดเมืองลำพูนได้ 2 ปีต่อมาใน พ.ศ.1837 ทรงสร้างเวียงกุมกาม (เขตอำเภอสารภี) แต่มีปัญหาด้านทำเลที่ตั้ง ที่แม่น้ำปิงล้นตลิ่งท่วมเป็นประจำ ดังนั้นในปี พ.ศ.1839 พญามังรายจึงได้เลือกชัยภูมิใหม่ซึ่งพิจารณาจากระบบนิเวศเมืองในด้านต่างๆ เช่น แหล่งน้ำ ดิน ฟ้า อากาศ ที่ตั้งเมืองใหม่ในที่ราบเชิงดอยสุเทพลักษณะทำเลที่ตั้งดอยสุเทพอยู่ด้านหลังแม่น้ำปิงอยู่หน้าเมือง ที่ราบลาดไปทางตะวันออก เชียงใหม่จึงเป็นเมืองที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 700 ปีจนถึงปัจจุบัน มิได้รกร้างไปดังเช่น สุโขทัยหรืออยุธยา ซึ่งได้รับความเสียหายจากสงคราม ในทางการเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของหัวเมืองต่างๆ ในล้านนาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย สมัยพม่าปกครองเชียงใหม่ระหว่างปี พ.ศ.2101-2317 เชียงใหม่มีความสำคัญต่อพม่าในด้านการเมืองและการทหาร บุเรงนองต้องการให้เป็นศูนย์อำนาจควบคุมหัวเมืองไทใหญ่ เชียงตุง สิบสองพันนาและในล้านนา การเสียกรุงศรีอยุธยาทั้งสอง

ครั้ง ในปี พ.ศ.2112 และ 2310 พม่าได้ใช้เชียงใหม่เป็นฐานกำลังคนและเสบียงอาหารในการเข้ายึดอยุธยา และในปี พ.ศ.2307 พม่าได้ใช้แม่น้ำปิงเป็นเส้นทางขนข้าว จากชุมชนสำคัญทางใต้เช่น สบตา ในเขตเมืองลำพูนขึ้นมาเลี้ยงกองทัพที่เชียงใหม่

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ก.ย. 2555	22	17843	5

ด้วยเหตุนี้เองนำจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อมนุษย์ ก่อให้เกิดวัฒนธรรม ชุมชน สังคมและชาติ เมืองสำคัญๆ ในที่ราบระหว่างแม่น้ำคงและแม่น้ำโขงตอนกลาง ล้วนมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานจากแหล่งน้ำทั้งสิ้น เช่น หริภุญชัย เชียงรุ่ง เชียงตุง เชียงแสน เชียงราย เชียงทอง (หลวงพระบาง) เชียงใหม่ เป็นต้น ร่องรอยของชื่อบ้าน นามเมืองที่ปรากฏล้วนตั้งขึ้นมาจากชื่อของแม่น้ำสายต่างๆ ทั้งสิ้น เช่น แม่ริม แม่แตง แม่วาง แม่แจ่ม แม่ทา แม่ลาว แม่ใจ แม่วัง แม่สา แม่สาย แม่จรม ฯลฯ

ในสมัยเจ้าเจ็ดตน รัฐบาลกรุงเทพฯ ให้ความสำคัญต่อเชียงใหม่ในฐานะ เป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของล้านนาด้านเศรษฐกิจ เชียงใหม่เป็นชุมทางการค้าที่สำคัญทั้งทางบกและทางน้ำมาตั้งแต่สมัยสร้าง เมืองเชียงใหม่ ท้าวติงศภัทน์ออกจิงเนือแน่นครคร่ำไปด้วยผู้คนหลากหลาย ต่างบ้านต่างเมือง บ้างก็มาตั้งถิ่นฐานค้าขาย บ้างก็เดินทางผ่าน

ในยุคที่พม่าได้หมดอิทธิพลไปจากที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน ตั้งแต่ราวปี พ.ศ.2317-2325 จนกระทั่งพระเจ้ากาวิละและญาติพี่น้องยกกำลังจากเวียงป่าซาง เข้ามาตั้งที่เมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2339 แล้ว ได้บูรณะปฏิสังขรณ์บ้านเมือง และวัดวาอารามให้มั่นคงรุ่งเรือง ชุมชนวัดเกตและท่าวัดเกตก็กลับมามีความสำคัญ และคึกคักขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในฐานะที่เป็นชุมขนทางการค้าทางบก พ่อค้าจีนฮ่อ พ่อค้าเจียว (ไทใหญ่) พ่อค้าว้าต่างในท้องถิ่นและจากหัวเมืองทางตอนบน เช่น เมืองฝาง เชียงราย เชียงแสน เชียงของ ท่าขี้เหล็ก ท่าเตือ เมืองวะ เมืองเลิน เมืองพะยาก เชียงตุง เชียงลาบ เมืองยอง เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองต่างๆ ในสิบสองปันนา เช่น เมืองหลวง เชียงรุ่ง เมืองฮาย เลยขึ้นไปถึงเมืองซือเหมาหรือเมืองลาฮ้อและเมืองคุนหมิง หัวเมือง ไทใหญ่ด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำคงหรือแม่น้ำสาละวิน เช่น เมืองปุม เมืองปิ่น เมืองนาย ด้านตะวันออกได้แก่ เมืองแพร่ เมืองน่าน บ่อแก้ว เวียงภูคา หลวงน้ำทา หลวงพระบาง เป็นต้น

ผู้คนและสินค้าขนานชนิดจากพ่อค้าทางไกลหลายบ้านต่างเมืองทางตอนบน เข้าสู่เชียงใหม่ผ่านท่าวัดเกตลงบรรทุกเรือหางแมงป่องลงแม่น้ำปิง ผ่านชุมขนทาง การค้าทางตอนใต้และตอนล่างได้แก่ ท่าวังพร้าว สบตา ปากบอง ป่าซาง เวียงหนองล่อง สบถึ จอมทอง สามเงา ระแหง (ตาก) เรือสินค้าบางส่วนเลยไปจนถึงปากน้ำโพ นครสวรรค์ สิ้นสุดบางกอก (กรุงเทพ) ออกทะเลที่อ่าวไทยมีสินค้าที่หลากหลายชนิดผ่านท่าวัดเกต

สินค้าจากเชียงใหม่และหัวเมืองต่าง ๆ ทางตอนบน โดยคาราวานพ่อค้าว้า ม้า ลาต่าง และช้าง ได้แก่ น้ำรัก ไม้ฝาง งาช้าง นอแรดครึ่ง หนังกัดวัว ข้าว น้ำตาล ยาสูบ ผ้าไหม ฯลฯ

สินค้าจากทางเรียบเส้นทางแม่น้ำปิง จากทางใต้ได้แก่ ผ้าฝ้าย น้ำมันก๊าด เทียนไข ไม้ขีดไฟ บุหรี่ เกลือทะเล เป็นต้น

เส้นทางการค้าอีกทางหนึ่งขึ้นบกที่ระแหง เชื่อมต่อโดยคาราวานพ่อค้าว้าต่าง ม้าต่าง ผ่านเมืองแม่สอด เมียวดี ข้ามแม่น้ำสาละวินหรือน้ำคงไปออกทะเลที่เมืองมะละ หรือเมืองมะละแหม่ง เมืองท่าสำคัญบนฝั่งทะเลอันดามันในอ่าวเบงกอล

จะเห็นว่า การที่ชุมชนวัดเกต ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงจึงมีโอกาสดูแลติดต่อเชื่อมโยง กับชุมขนการค้าอื่นๆ ทั้งใกล้และไกลออกไป ดังกล่าวข้างต้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีผู้คนเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายและตั้งถิ่น ฐาน หลายเชื้อชาติ หมายภาษา รัฐบาลกรุงเทพฯจึงได้ให้ความสำคัญกับเชียงใหม่มากกว่า หัวเมืองอื่นในล้านนา เพื่อควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือหรือหัวเมืองล้านนาทั้งหมด พระยาทรงสุรเดช (อ้น บุณนาค) พระยาสूरสีหวิศิษฐ์ศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) ซึ่งดำรง ตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ประจําณฑลพายัพ ล้วนพำนักอาศัยอยู่ในเชียงใหม่ทั้งสิ้น

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 26 ก.ย. 2555	ปีที่ 22	ฉบับที่ 17843	หน้า 6
------------------------------------	------------------------	-------------	------------------	-----------

ในปี พ.ศ.2345 พระเจ้ากาวิละ นำขบวนเรือเครื่องบรรณาการ เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ล่องไปตามแม่น้ำปิง ใช้เวลา 20 วัน จึงถึงกรุงเทพ ครั้นนี้พระเจ้ากาวิละได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็น พระเจ้าเชียงใหม่ และทรงมอบหมายให้มาเมืองเชียงใหม่ ใช้เวลา 45 วัน ทางเชียงใหม่โดยเจ้าอุปราชธรรมลังกา ได้จัดเตรียมพิธีสมโภชอันยิ่งใหญ่ ขบวนเรือได้เข้าเทียบท่าวัดเกต เมื่อเดือนยี่ แรม 11 ค่ำวัน 5 จ.ศ.1164 (พ.ศ.2345) จากนั้นจึงเคลื่อนขบวนแห่ข้ามแม่น้ำปิง ไปฝั่งตะวันตก เป็นที่ตั้งของคุ้มหลวง

ในสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ (พ.ศ.2399-2413) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 6 ศาสนาจารย์เดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGillvalie) และคณะหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันเดินทางโดยทางเรือมาถึงเชียงใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อวันจันทร์ที่ 3 เมษายน 2409 ก็ได้เลือกเชียงใหม่บริเวณชุมชนวัดเกต เป็นที่ตั้งสถานี (Mission) แห่งแรกเพื่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนต์ ปัจจุบันคือบริเวณโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียนและโบสถ์คริสต์จักรที่ 1 เชียงแสนนารัฐ

เมื่อปี พ.ศ.2451 เจ้าอินทวโรสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 8 พระเชษฐาพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรัชกาลที่ 5 พระราชชายาได้กราบบังคมทูลลาขึ้นมาเชียงใหม่พร้อมกับพระเชษฐา โดยเสด็จออกจากกรุงเทพโดยทางรถไฟเส้นสุดที่ปากน้ำโพ จากนั้นเสด็จโดยทางเรือจากเมืองตาก มีเรือร่วมในขบวนประมาณ 50 ลำ ใช้เวลา 56 วันถึงเมืองเชียงใหม่

ในอดีตมีผู้ที่เขียนหนังสือและเรื่องราวเกี่ยวกับแม่น้ำปิงไว้มากมาย เล่มแรกได้แก่ศาสนาจารย์เดเนียล แมคกิลวารี หมอสอนศาสนาชาวอเมริกันที่ตั้งกรากอยู่ในเชียงใหม่ เขียนไว้เมื่อปี พ.ศ.2407 มีชื่อว่า “เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก” เล่มที่ 2 โฮลท์ฮอลเลิท์เขียนหนังสือในภาษาไทยว่า “หนึ่งพันไมล์บนหลังช้างในรัฐฉาน” เมื่อปี พ.ศ.2419 เล่มที่ 3 เขียนโดย เรจินอลด์ เลอ เมย์ ในภาษาไทยชื่อ “ดินแดนอันรื่นรมย์ในเอเชีย แผ่นดินและประชาชนในสยามตอนเหนือ” เขียนถึงแม่น้ำปิงเมื่อ พ.ศ. 2456 เล่มที่ 4 เขียนโดยคนไทยชื่อ พระยาสุนทนต์เทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ มี 2 เรื่อง คือ “ระยะทางไปมณฑลพายัพ พระพุทธศักราช 2456” และ “อธิบายล่องแม่น้ำปิง”

จะด้วยเหตุผลทางการเมืองหรือด้านเศรษฐกิจก็ตาม ชุมชนท่าวัดเกตจึงมีพัฒนาการภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ซึ่งความโดดเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่นในเมืองเชียงใหม่ทั้งในอดีตและยังปรากฏร่องรอยให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ท่าวัดเกตบนฝั่งแม่น้ำปิงจึงอยู่ท่ามกลางบริบทที่หลากหลาย ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือเป็นที่รองรับผู้คนหลากหลาย ได้แก่ คนเมือง คนไทกลุ่มต่าง ๆ จากเชียงตุงและรัฐฉาน สิบสองปันนา หลวงพระบาง ล้านช้าง พ่อค้าชาวจีนจากเมืองบางกอก จีนฮ่อจากยูนนาน แวกอินเดีย ฝรั่งเศสชนนารี ชุมชนแห่งนี้จึงมีผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานหลายศาสนา

อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่มีความสำคัญและมีบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าคนกลุ่มอื่นในบริเวณท่าวัดเกตคือ กลุ่มพ่อค้าชาวจีน

กลุ่มภารกิจจดหมายเหตุและสารนิเทศท้องถิ่น

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

00088

NORTH CLIPPING 2556/

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 ธ.ย. 2555	22	7843	5

สรุปแล้วทำวัดเกต ชุมชนวัดเกตน่าจะเป็นกรณีศึกษาชุมชนบนฝั่งแม่น้ำปิง เพื่อ
จะนำไปสู่การศึกษาสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทาง
สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับสายน้ำของชุมชนอื่นต่อไป
เอกสารประกอบ

กิจกรรมส่องเรือสำรวจสภาพลำน้ำปิงโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยเชียงใหม่

จักรพงษ์ คำบุญเรือง

jakrapong@chiangmainews.co.th